

การวางแผนนโยบายสาธารณะโดยใช้กระบวนทัศน์แบบองค์รวม
และการมีส่วนร่วมของประชาชน

Planning Public Policy Using a Holistic Paradigm
and Public Participation

อาทิตย์ บริหาร¹ ยูภาพร ยูภาส²
Arthit Borihan, Yupaporn Yupas

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการวางแผนนโยบายสาธารณะโดยใช้กระบวนทัศน์แบบองค์รวมและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้การวางแผน (Planning) เป็นกระบวนการในการกำหนดทิศทาง เป้าหมาย วัตถุประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นโดยเลือกวิธีทำงานที่ดีที่สุด มีประสิทธิภาพมากที่สุด ให้บรรลุผลตามที่ต้องการภายในเวลาที่กำหนดเป็นการกำหนดวิธีการที่ต้องกระทำไว้ล่วงหน้าในทางเลือกว่าจะให้ใครทำอะไร ที่ไหน อย่างไร มีขั้นตอนดำเนินการใช้ทรัพยากร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ ในการศึกษาแนวทางและกระบวนทัศน์ การพัฒนาประเทศไทยจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพิจารณาสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เนื่องจากแผนดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในฐานะ ที่เป็นแผนยุทธศาสตร์ ซึ่งกำหนด แนวทางการพัฒนาประเทศ โดยในแต่ละระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แต่ละฉบับ จะมีแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาประเทศที่แตกต่างกันตามเวลาและสถานการณ์ ซึ่งส่งผลต่อวิถีทางการพัฒนาประเทศที่ต่างกันในแต่ละช่วงเวลา

คำสำคัญ (Keywords): การวางแผน; นโยบายสาธารณะ; การมีส่วนร่วม

Abstract

This article aims to present public policy planning using a holistic paradigm and public participation. Planning is the process of determining the direction, goals,

Received: 2021-06-08 Revised: 2021-07-31 Accepted: 2021-08-20

¹ นักศึกษาปริญญาเอก ร.ป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม D.P.A. Student (Public Administration), Faculty of Political Science and Public Administration, Rajabhat Maha Sarakham University. Corresponding Author e-mail: artit9412@gmail.com

² คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม Faculty of Political Science and Public Administration, Rajabhat Maha Sarakham University. e-mail: Yupaporn_yu1@yahoo.com

objectives that you want to achieve by choosing the best way to work. It determines the methods that must be done in advance in the choice of who to do what. where how There are procedures in the process. Using resources to effectively achieve your organization's objectives and goals In the study of approaches and paradigms. Thailand's development needs to focus on determining the essence of the National Economic and Social Development Plan, as it plays an important role as a strategic plan that sets out the country's development guidelines. Each phase of the National Economic and Social Development Plan has a basic concept of developing different countries according to time and circumstance, which affects the way. Developing different countries over time

Keywords: Planning; Public Policy; Participation

บทนำ (Introduction)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอยู่หลายมาตรา อาทิตามมาตรา 78 รัฐต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ การจัดทำบริการสาธารณะ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การต่อต้านการทุจริตรวมทั้งการตัดสินใจทางการเมือง และการอื่นๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชน และรัฐต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย ประชาชน และชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการ ตามมาตรา 65 ในกฎหมายว่าด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วน และมาตรา 77 ก่อนการออกกฎหมายทุกฉบับ รัฐต้องจัดรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมาย รวมทั้งเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็นต่อประชาชน

ในส่วนของนโยบายสาธารณะก็เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเมืองของประเทศ ทำให้รัฐบาลของประเทศในโลกต้องสนใจที่จะกำหนดนโยบายที่ดีและให้มีการนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุข ความเสมอภาค ความเป็นธรรมให้กับประชาชนและความเจริญให้แก่ประเทศ นโยบายถือเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความสำเร็จและความล้มเหลวในการบริหารประเทศ นอกจากนั้น ยังส่งผลกระทบต่อฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องในสังคมโดยเฉพาะประชาชน เนื่องจากนโยบายของพรรคการเมืองเป็นสิ่งที่ต้องมีการเผยแพร่ออกสู่สาธารณชน ทำให้ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสามารถตัดสินใจเลือกผู้สมัครหรือพรรคการเมืองที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งสังกัดได้ง่ายและสะดวกมากขึ้น และในเวลาต่อมา นโยบายพรรคการเมืองอาจจะกลายเป็นนโยบายของรัฐบาลเมื่อพรรคการเมืองนั้นๆได้รับการเลือกตั้งให้เป็นรัฐบาล (ศุภชัย, 2550) และนโยบายที่ขาดไม่ได้เลยคือนโยบายการกำกับดูแลองค์กร ที่ดี ด้านผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นนโยบายที่มุ่งเน้น

การให้บริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางปฏิบัติ อาทิ การสร้างกลไกในการรับฟังความคิดเห็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและประชาชน การสำรวจความพึงพอใจ การสร้างระบบ/กลไกจัดการข้อร้องเรียน และการติดตามแก้ไขปัญหาข้อร้องเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

ดังนั้น การวางแผนนโยบายสาธารณะโดยใช้กระบวนการทัศน์แบบองค์รวมและการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ 1. เน้นการพิจารณานโยบายสาธารณะในแง่ที่เป็นกิจกรรมหรือการกระทำหรืองดเว้นไม่กระทำ 2. เน้นการพิจารณาในแง่ที่เป็นการตัดสินใจ 3. เน้นการพิจารณาในแง่ที่เป็นแนวทางหรือหนทางการกระทำ ซึ่งอาจปรากฏในรูปแบบหรือลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ในรูปของหลักการ แผนงาน โครงการ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งโดยจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญที่ได้กำหนดให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศผ่านทางช่องทางต่างๆ เริ่มตั้งแต่ร่วมคิดร่วมวางแผนในนโยบายเพื่อให้เป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ศุภชัย, 2550)

การวางแผนนโยบายสาธารณะ

การวางแผนนโยบายสาธารณะ คือ กระบวนการวิเคราะห์และการตัดสินใจ การกำหนดแนวทางวิธีการปฏิบัติงาน ขั้นตอนในการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบาย แผน แผนงานที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการวางแผนจึงนำเอาข้อมูลข่าวสารในอดีตมากำหนด หรือพยากรณ์อนาคต การวางแผนจึงเป็นตัวช่วยหลัก/หลักประกันในผลสำเร็จของงานที่จะเกิดขึ้นนั่นเอง การวางแผนเป็นการคาดคะเนอนาคตเพื่อรองรับสถานการณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นความพร้อมในการเผชิญปัญหา การวางแผนเป็นการให้แนวทางเพื่อการตัดสินใจถูกต้องรอบคอบ การวางแผนเป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจ และการปฏิบัติงานแก่ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ นำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องสมบูรณ์และได้ผล การวางแผนเป็นการป้องกันการงานซ้ำซ้อน และการสูญเสียการใช้ทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์ การวางแผนช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล (ศุภชัย, 2550)

ประโยชน์ของการวางแผน

เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหา และความผิดพลาดในการปฏิบัติ เพื่อเป็นกรอบหรือตัวกำหนดทิศทางของการปฏิบัติงาน เพื่อก่อให้เกิดการปฏิบัติงานที่ประหยัดทรัพยากรในการปฏิบัติ ช่วยให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ ช่วยให้การปฏิบัติงานเป็นระบบทั้งในด้านประสานงาน ควบคุม ฯ ช่วยให้ผู้บริหาร หรือผู้บังคับบัญชาสามารถควบคุมและการปฏิบัติงานต่างๆ ได้โดยง่ายและสะดวกขึ้น ทำให้ทราบปัญหาหรืออุปสรรคจากการปฏิบัติงานตามแผนได้เป็นอย่างดี องค์ประกอบและคุณสมบัติของการวางแผน

1. ต้องเป็นกระบวนการ

2. ต้องเป็นชุดของกิจกรรม
3. ต้องเป็นการจัดเตรียมทรัพยากร
4. ต้องเป็นการตัดสินใจ เพื่อการกระทำวิธีการ/แนวทาง
5. ต้องเกิดขึ้นในอนาคต
6. ต้องมีความมุ่งมั่นจะให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

หลักการของการวางแผนโดยทั่วไป

ระบบภารกิจ ความต้องการ วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายให้ชัดเจน กำหนดวิธีการ/แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมที่สามารถจะบรรลุวัตถุประสงค์ จัดทำแผนงานตามแนวทางที่ได้เลือกไว้ซึ่งจะต้องกำหนดไว้แล้วว่ามอบหมายให้ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไรต่อไป ต้องมีกระบวนการสั่งการให้มีการดำเนินการตามแผนงาน ต้องมีการศึกษาสถานการณ์ และติดตามผล การเปลี่ยนแปลงต้องมีการปรับปรุง แก้ไขแผนงานได้ตลอดเวลา ก่อนลงมือปฏิบัติ ลักษณะของการวางแผนที่ดี ต้องเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง และดำเนินการตลอดเวลา ต้องมีข้อมูลที่ต้องการ เชื่อถือได้ และข้อมูลเพียงพอ เพื่อใช้ในการวางแผน ต้องมีการบริหารทรัพยากรอย่างเพียงพอ เพื่อใช้ในการดำเนินการ ต้องมีการสร้างทางเลือก /วิเคราะห์ทางเลือก และต้องเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดได้หลายวิธี ต้องเป็นการกระทำที่จะสามารถเกิดขึ้น/เป็นไปได้ในอนาคต การวางแผนที่ดีควรมีการคาดเดา/คาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ถูกต้อง มิติที่สำคัญเกี่ยวกับการวางแผน ความสลับซับซ้อน ความสำคัญ ความครอบคลุม ความสมบูรณ์ ความจำเพาะ เวลา ความยืดหยุ่น ลักษณะปกปิด การปฏิบัติอย่าง เป็นทางการ การมอบอำนาจหน้าที่ ความง่ายในการนำไปปฏิบัติ ความง่ายในการควบคุม (จุมพล, 2549)

ประเภทของแผน แผนงาน

พิจารณาตามมิติของระยะเวลา ได้แก่ แผนระยะสั้น แผนระยะกลาง และแผนระยะยาว พิจารณาตามมิติของระดับการบริหารองค์การ ได้แก่ แผนกลยุทธ์ แผนกลยุทธ์ /การบริหารแผนดำเนินงาน / แผนปฏิบัติงาน พิจารณาตามมิติลักษณะของการใช้ ได้แก่ แผนใช้ครั้งเดียว แผนถาวร พิจารณาตามมิติลักษณะความสำคัญ ได้แก่ แผนรวม แผนหลัก แผนปฏิบัติการ และแผนปฏิบัติงาน ปัญหาและอุปสรรคการวางแผน (สุรพล, 2547) มีดังนี้

1. ขาดความรู้และความเข้าใจเรื่องเกี่ยวกับการวางแผน
2. ไม่ให้ความสำคัญในแผนงาน เนื่องจากอาจเพิ่มงบประมาณหรือเพิ่มต้นทุนการดำเนินการ
3. ขาดข้อมูลที่เที่ยงตรงและเชื่อถือได้ รวมถึงไม่เพียงพอ
4. ขาดบุคลากรที่มีความรู้ หรือผู้เชี่ยวชาญในการวางแผน
5. การวางแผนไว้แล้วแต่ไม่ได้นำไปปฏิบัติ ซึ่งทำให้แผนไร้ค่า
6. ผู้ปฏิบัติไม่เข้าใจคุณค่า และความสำคัญของแผน

กระบวนทัศน์แบบองค์รวม

กระบวนทัศน์ (paradigm) หมายถึง ความคิดหรือทัศนะพื้นฐานในการมองโลก อันเป็นแบบจำลองหรือแบบกระบวนในทางความคิด เป็นองค์รวมของรูปแบบ กระบวนการ กรรมวิธีในการคิด โลกทัศน์ในการคิด อันเชื่อมโยงไปถึงญาณทัศน์ ปัญญาทัศน์ หรือวิสัยทัศน์ ของคนเราในการมองโลกการจำแนกกระบวนทัศน์ เป็นประเภทใหญ่ๆได้แก่กระบวนทัศน์แบบแยกส่วนย่อย (reduction) และกระบวนทัศน์แบบการสรุปรวบยอด (deduction) (วิลาศ, 2564)

กระบวนทัศน์แบบองค์รวม (holistic) องค์รวม (holistic) มาจากคำว่า holos (whole) ในภาษากรีก หมายถึง ทัศนะที่ถือว่าความเป็นจริงทั้งหมดของสิ่งใดย่อมมีคุณสมบัติสำคัญเฉพาะตน ซึ่ง ไม่สามารถจะเข้าใจได้ด้วยวิธีการแยกสิ่งนั้นออกเป็นส่วนย่อย ๆ แล้วศึกษาจากคุณสมบัติของส่วนย่อย ๆ นั้น แม้จะเอาคุณสมบัติส่วนย่อยนั้นๆมารวมกันก็ไม่สามารถเทียบความหมายหรือความสำคัญกับคุณสมบัติองค์รวมเต็มได้ ในการทำความเข้าใจต่อธรรมชาติและสิ่งต่างๆของมนุษย์ หากจำแนกเป็นประเภทใหญ่ๆ ในกระบวนกรรับรู้หรือปรัชญาในการคิดและความเชื่อจำแนกได้เป็น ทฤษฎีองค์รวมเป็นแนวคิดที่ตรงข้ามกับทฤษฎีแบบแยกส่วน (reductionism) ที่เชื่อว่าสามารถแยกองค์ประกอบออกเป็นส่วนย่อย ๆ เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจทั้งหมดเกี่ยวกับองค์ประกอบ เกิดจากการสรุปรวมข้อมูลความรู้เกี่ยวกับส่วนต่างๆ เข้าด้วยกัน

ถ้าจะกล่าวให้ถูกต้องที่สุดตามแนวคิดองค์รวมแล้ว ความเป็นจริงก็คือ สิ่งที่ปัจเจกร่วมกันสร้างขึ้น ผู้ที่มีอัตลักษณ์ อัตวิสัยใกล้เคียงกัน ก็ร่วมกันสร้างความเป็นจริงชุดหนึ่งที่มีความแตกต่างกับความเป็นจริงชุดอื่น ที่กลุ่มอื่นที่มีอัตลักษณ์ อัตวิสัยคล้ายกันสร้างขึ้น ฉะนั้น ความเป็นจริงจึงเป็นพหุพจน์ไม่ใช่เอกพจน์ มีสภาพเฉพาะกลุ่ม เฉพาะพื้นที่ มิใช่สิ่งสากล นอกจากนี้ ความเป็นจริงที่ปัจเจกร่วมกันสร้างขึ้นนี้ ก็ยังแปรเปลี่ยนไปตามการปฏิสัมพันธ์ของปัจเจกอีกด้วย เช่น ทุกวันนี้การมีโทรศัพท์มือถือใช้กันอย่างแพร่หลาย นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทำให้การไม่ตรงต่อเวลาของกลุ่มวัยรุ่นทั่วโลกไม่ใช่ความผิดอีกต่อไป ตราบดีที่ยังสามารถติดต่อกันได้ด้วยโทรศัพท์มือถือ สำหรับกลุ่มวัยรุ่นเหล่านี้แล้ว การไม่มาตามนัดไม่ใช่ความผิดที่หนักหนา ทว่าการลืมเปิดโทรศัพท์มือถือ หรือการปล่อยให้แบตเตอรี่หมดต่างหากที่ถือเป็นความผิดอันใหญ่หลวง (จตุรงค์, 2546)

วัตถุประสงค์หลักในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นสังคมคือ การรวบรวมและคัดสรรข้อมูล เพื่อสร้างความเป็นจริงร่วมกัน โดยมีการร่วมกันทำงานเป็นวัตถุประสงค์รอง เพราะหากไม่ทราบความเป็นจริงเสียแล้ว การกระทำทั้งหลายก็เท่ากับสูญเปล่า การรวมตัวแบบองค์รวมนั้น เกิดขึ้นทั่วไปในธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น ห้าเปอร์เซ็นต์ของดีเอ็นเอ ในสิ่งมีชีวิตแทบทุกชนิด ทำหน้าที่ผลิตโปรตีนซึ่งถือเป็นงานหลักของดีเอ็นเอ แต่เก้าสิบห้าเปอร์เซ็นต์ของดีเอ็นเอ กลับทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์ระหว่างกัน หรืออีกนัยหนึ่งร่วมกันกำหนดรหัสของดีเอ็นเอ แม้แต่ในสังคมชนบททั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยเดิมที่ผู้คนก็ใช้เวลาส่วนน้อยกับการเพาะปลูกและการหาเลี้ยงชีพ แต่ใช้เวลาส่วนใหญ่กับการพูดคุยติดต่อ และร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมกันในชุมชน ความ

แตกต่างกันหลากหลายเป็นสิ่งที่จำเป็นในสังคมแบบองค์รวม เพราะยังมีความแตกต่างกันหลากหลายมากเท่าไร ความเป็นจริงที่ปัจเจกร่วมกันสร้างก็ยิ่งสมบูรณ์ครบถ้วนมากขึ้น สังคมแบบองค์รวมจึงประกอบไปด้วยชุมชนต่างๆ ที่แตกต่างกันหลากหลาย ทับซ้อนกันไปมา โดยต่างก็มีอิสระในการกำหนดและจัดการตามความเป็นจริงของตน และด้วยการติดต่อสื่อสารกันอย่างเสรี ก็เกิดกลายเป็นเครือข่ายที่สลับซับซ้อนเพื่อร่วมกันคัดสรรปรับปรุงความเป็นจริงของตนให้ครบถ้วนสมบูรณ์ขึ้นไปอีก ก่อเกิดเป็นเอกภาพบนพื้นฐานของความแตกต่างกันหลากหลาย (วิลาศ, 2564)

ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน (people's participation) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำ ที่เริ่มใช้กันเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา เพื่อแสดงว่าโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่นำไปให้ชาวบ้านในชุมชน ต่าง ๆ นั้น ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วม บ้างก็บอกว่ามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยชุมชนมีส่วนร่วมสมทบประมาณ 5 - 10 % ถ้าไม่มีเป็นเงินก็คิดจากมูลค่าแรงงาน วัสดุสิ่งของ วัตถุดิบ หรืออะไรก็ได้ที่มาจากชุมชน งบประมาณเกือบทั้งหมดรวมทั้งการคิดและวางแผน “ มาจากข้างบน ” (top down) คือมาจากหน่วยงานภายนอก ทั้งหน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชน บ้างก็บอกว่ามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน คือการเก็บข้อมูล วางแผน การปฏิบัติ และประเมินผล และอ้างว่านี่คือกระบวนการที่ “ มาจากข้างล่าง ” (bottom up) รวมทั้งอ้างว่าได้มีการทำประชาพิจารณ์ (public hearing) แล้ว ซึ่งหมายความว่าได้รับการ “ รับรอง ” จากชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนวันนี้ที่มีความหมายสำคัญที่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการชุมชน คน ทุนของชุมชน จึงต้องมีการแยกแยะเนื้อหา และรูปแบบของ “ การมีส่วนร่วมของประชาชน ” ให้เหมาะสมกับแต่ละเรื่อง พร้อมกับวิธีการและกระบวนการที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่ใช่แต่เพียงรูปแบบ เช่น การเลือกตั้งในทุกระดับแล้วก็ปล่อยให้ผู้ได้รับเลือกตั้งไปดำเนินการทุกอย่างทุกเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายความว่า หลังเลือกตั้งประชาชนมีหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบ และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่แทนประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่ใช่เพียงไปหา 5 - 10 % มาสมทบโครงการที่องค์กรจากภายนอกนำเข้าไปให้ ไม่ใช่แค่การไปช่วยเก็บข้อมูลให้ข้าราชการที่บอกว่าจะเอาไปทำโครงการมาพัฒนาท้องถิ่น ไม่ใช่แค่การไปร่วมประชุมรับฟังการเสนอโครงการแล้วก็มีรับรองแล้วอ้างว่าเป็นประชาพิจารณ์ การมีส่วนร่วมของประชาชนคือการแสดงออกถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชนในการจัดการชุมชน จัดการชีวิตของตนเอง ยกตัวอย่าง การมีส่วนร่วมของประชาชน (สุรพล, 2547) เช่น

1. ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น
2. ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ

3. ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพ หรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลายหรือรูปแบบอื่น
4. ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง
5. ส่งเสริมและให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรานี้ต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชายที่ใกล้เคียงกัน (มาตรา 87) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

การวางแผนนโยบายสาธารณะโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมของประชาชน

การพัฒนาแนวคิดและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น แนวคิดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ให้เกิดขึ้นในทุกระดับของสังคมไทย ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมจนถึงระดับประเทศ ควรพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม ในรูปแบบที่หลากหลายและครอบคลุมองค์ความรู้สาขาต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนทุกภาคส่วนและทุกระดับเข้าใจกระบวนการมีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมของประชาชน จนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในลักษณะที่สอดคล้องกับบทบาทและหน้าที่ของแต่ละบุคคลให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม พัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ และสร้างบุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปสู่การปฏิบัติในวงกว้าง และสามารถนำหลักการดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในทุกภาคส่วนของสังคม อย่างไรก็ตาม รัฐควรสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการพัฒนาด้านการศึกษาที่มีคุณภาพ เนื่องจากมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสังคมสู่ความสมดุลและยั่งยืน ระบบการศึกษาของประเทศไทยต้องอบรมขัดเกลาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ ทั้งในด้านวิชาการ จริยธรรม ศิลธรรม การเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม สามารถบริหารจัดการตนเองและสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ รู้สึกเป็นทุกข์เป็นร้อนกับปัญหาของสังคม และต้องการร่วมสร้างสังคมที่ดีให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ต่อไปในอนาคต และควรเสริมสร้างบทบาทการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชนทุกภาคส่วนในสังคม โดยให้ความสำคัญกับการจัดแบ่งบทบาทหลักที่ชัดเจนของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม รวมถึงภาคชุมชนเพื่อสามารถดำเนินการกิจกรรมมีส่วนร่วมสนับสนุนซึ่งกันและกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิลาศ, 2564)

รัฐควรต้องปรับปรุงและพัฒนากฎหมาย เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การพัฒนา ที่สมดุลและยั่งยืน ให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีกฎหมายที่ทันสมัย และครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรทางกฎหมายให้มีความรู้ ความสามารถทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม และสิ่งสำคัญ

ประการสุดท้าย คือ สนับสนุนให้เกิดการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน นำไปสู่การวางแผนการพัฒนาและการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยใช้กระบวนการที่คนแบบองค์รวมและการมีส่วนร่วมของประชาชน จนถึงขั้นสามารถติดตามประเมินผลการพัฒนา ตลอดจนเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมกับการพัฒนาประเทศในอนาคต (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง , 2546)

บทสรุป (Conclusion)

การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation) ซึ่งเป็นหลักการสำคัญเป็นอย่างยิ่งว่าแนวทางการพัฒนาประเทศ ต้องมีฐานมาจากการมีส่วนร่วมสูงสุดของประชาชน เน้นกระบวนการทำงานที่มีจุดเริ่มต้นมาจากประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ภายใต้หลักการมีส่วนร่วมที่แท้จริง ตั้งแต่การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและการตระหนักถึงปัญหาในชุมชนของตนเอง การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน เป็นการใช้ทุนที่มีอยู่ในชุมชน การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน เพื่อรับรู้ถึงผลการดำเนินงานและการทบทวนบทเรียนในการพัฒนาต่อไป ซึ่งเน้นการตัดสินใจร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เชื่อมโยงอย่างเป็นองค์รวม ทั้งความสัมพันธ์ภายในชุมชนและขยายรูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะเครือข่ายชุมชน อันมีฐานมาจากการใช้ทุนชุมชนร่วมกัน โดยยึดหลักการพัฒนาเหล่านี้เป็นกรอบใหญ่อย่างหนักแน่น อันจะนำไปสู่การต่อยอดในกระบวนการดำเนินงานและการเลือกเครื่องมือกลไกที่เหมาะสมต่อไป ควบคู่ไปกับกลไกการทำงานควรประสานทั้งภายในชุมชนเอง คือ ประชาชน ผู้นำองค์กรชุมชน ตลอดจนกลไกการทำงานอันเป็นฝ่ายสนับสนุนจากภายนอก คือ องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ ผ่านกระบวนการทำงานภายในชุมชนเบื้องต้นที่สำคัญที่สุด คือ กระบวนการมีส่วนร่วมต้องดึงการเข้าร่วมในการพัฒนาของทุกภาคส่วนในชุมชนให้ได้มากที่สุด

เอกสารอ้างอิง (References)

- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์ จำกัด.
- คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. (2546). *การสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์ จำกัด.
- จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร. (2546). *ความยากจนสถานการณ์และบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สุรพล ปธานวนิช. (2547). *นโยบายสังคมเส้นทางสู่รัฐสวัสดิการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2550). *นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิลาศ เตชะไพฑูริย์. (2564). *สังคมไทยแบบองค์รวมกับองค์รวมแบบไทยๆ*. สืบค้น 2 มิถุนายน 2564, จาก <http://www.fpps.or.th/news>.

Touraine, Alain. (2001). *Beyond Neoliberalism*. London: Polity press